

ЛННБ України ім.В.Стефаника

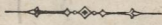
00939055 (V)

2012

В. 231

ДАНИЛО МЛАКА.

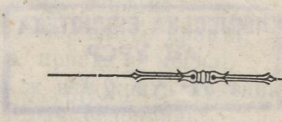
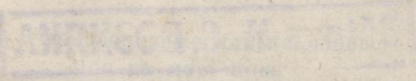
/ Узяв Бог Воробкевич /

НЕЧАЙ

Поема исторична

(присвячена братям Бар-ським.)

Львів 1876.

З друкарні Товариства имени Шевченка.

Під зарядом Францішка Саринського.

ЛНААМ ОАИНАА

НАРЕН

ЗНРПДОТЭН ЗМЭОП

(малы-фот и калыф аны)

Збірка М. С. ВОЗНЯКА

ЛВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ 4-35 235

Передрук з Альманаху.

и 10760

I.

„Ще день Україну катували
Ляхи скажені, ще один,
Один останній сумували
И Україна и Чигрин!“

Шевченко.

Ляхті у Польщі знов тісно стало,
Знов на Україну тьмою вертає,
Бори, безкраї степи, загони
Бідному люду знов видерає.
Бідна сірома гнеться у двоє,
Знов в Українців дзвонять кайдани,
Робить сірома погань броварська
Мов в фараонській вяне неволі.
Ріже нагайка плечі козацькі;
Стогне сірома в ляцькій неволі:
„Лишенько, горе!“ Шляхта панує,
Народ рабствує, гнеться у двоє.
Жид-арендатор, Юда та Лейба
З бідного люду кров висисає;
Народ рабствує, наче в Єгипті,
Сам и не знає, за що страждає.

Ой зборівське ляцьке слово
Мов на морі піна,
Ой щербата твоя доля
Люба Україно!
Ой жие, панує кривда,
А правда в могилі,
Чи ж вам крила повтинали
Вірли сизокрилі?
Чи, Україно, твоя доля,
В морі потонула?...
Не втонула, не пропала,
На час лиш заснула,
Прокиньтєся — и козацтво
Стане знов чим було.
Дане слово у Зборові
Воно не забуло!
Ще не зів'яв червяк ратище,
Не трісла грімниця,
Ще незвіла ржа янчарку
Ні шаблю-сестрицю!...

Ссе ще Юда пелехатий
 Та люцької крові,
 Бо ще галки не злетіли
 З байраків, з дібови.
 Дери ж шкіру, пий ще кровцю
 Нехристе шинкарю!
 Непогода — злидні вдарять,
 Не минеш ти карі!
 Підросте малий реєстер
 Вамъ всім на розплату,
 Розгуляється сірома
 У своїм завзятю
 Хліб за хліб вона віддасть вам!
 Бенькетуй же, Ляше!
 Не удовзі нагадають:
 Що по Случ то наше!
 И засядуть сини волі
 Суд судить над вами,
 И заплаче Жидва й Шляхта
 Дрібними слёзами.
 Вже надходить час риданя,
 Час страшного суду,
 Прокинулось знов козацтво
 З зеленого Лугу,
 Не втихає вже у кузнї,
 Від тяжкої праці,
 Гострять шаблі, гострять списи,
 У густім байраці...

* * *

Ой у місті, в місті, в славнім Чигирині,
 Ой та рано, дуже пораненько,
 Ой на ринок-базар та зібрався народъ,
 Стоїть мовчки, мовчки дожидає.
 Ой чого ж то народ чого дожидає?
 Чи то пан Хмельницький раду иззиває?
 Пан гетьман Хмельницький ради неззиває,
 Ой та сам він гордо виходжає.
 За ним, за ним ведуть козаків-завзятців
 Синів вольних вольної України,
 На руках, на ногах єсть у них кайдани,
 Самі пишні гордо виступають,
 Бо тершть нехтіли ляцької сваволі,
 В ляцькім ярмі гнутись погигати,
 А у степу вольну волю ратовати
 Віру с під ніг ляцьких піднімати,
 Козацтва лицарства на поталу дати!
 От виходить пан Богдан Хмельницький

Та не раду радить — суд судить над ними!
 „На паль, на паль!“ крикнув славний гетьман,
 Та вертає в замок знов бенкетувати.
 А по ринку кров козацька летєся.
 За гетьманом грізно народ поглядає,
 Мовчить: що гадає? те Бог тільки знає!

Ой Богдане, ой Богдане!
 Славний ти гетьмане,
 За щож ще й ти знущаєся
 Та над козаками?
 Ой згадай же: як у Січі
 Гетьманом обрали,
 Та на тебе мов на батька
 Всю надію клали!
 Проклянуть козацькі діти
 Тебе, наш Богдане!
 За що ж билися з Ляхами
 С тобою гетьмане,
 Під Збаражем, під Корсунем,
 Жовтими водами?
 За що-ж ще и ти смієся
 Та над козаками?
 Ой Богдане! лучче було
 Лягти головами,
 Всю Україну затопити
 Жовтими водами!...

II.

„У яр голі сходились
 Мов із хреста зняті
 Батько є сином и брат з братом
 Одностайне стати
 На ворога лукавого
 На лютого Ляха..“

Шевченко.

Панує все шляхта и бенкетує
 По сеймах, сеймиках лиш коверзує,
 Що залалало, що вже горить
 И тут и там, що чернь не спить.

Не бачить шляхта и не чує,
 Якую кару їй готує
 Козацький рід; бо вже сита
 Гіркою горя чернь сліпа:

Бенькетуйте та гуляйте,
 Ніч минула, вже світає,

Вже и сонечко сіяє.
 Ось покаже чернь погана
 Та якого вона роду,
 Як затрублять до походу.

То не лебідь білопірий
 Плаває по морі,
 То сіяє білолиций
 Місяць на просторі
 Блакитному, безкраєму,
 С хмари виглядає
 На діброву, яр глибокий
 Лячно поглядає.
 А в діброві віковічні,
 Мохнаті дуби
 Позгинали, посихляли
 Свої темні чуби.
 Там зібралась — позбігалась
 Вбогая сірома
 И старі й молоді
 На раду зібрались,
 Щоб за зброю ухопити,
 Щоб волі добути,
 Та щербату свою долю
 Из кайдан розкути.
 А між ними прохожає,
 Наче рідний батько,
 Нечай, брацлавський полковник,
 Думає, гадає.
 Сидить кобзарь на мураві
 Грає, пригравает
 „Ой недобре пан Хмельницький
 Та про народ дбав,
 Що мостивим из за Висли
 Повертать казав.
 Бо мостивим захотілось
 У нас панувать,
 Козакові й мужикові
 Ярма накладатъ.
 Ой недобре, наш Богдане,
 З нами починав,
 Що в реестер сорок тисяч
 Козаків вписав.
 Ой не славно, та не гарно,
 Плаче й Чигирин
 Що з Ляхами побратався
 України син.
 Схаменися, наш гетьмане,
 Народ не губи,

Та неправду из Ляхами
Гетьже прожени!“

Так ушкварив кобзарь сивий

Аж гомін полився

По яру та по діброві.

Місяць подивився

Из-за хмари на діброву,

На зелені дуби,

На Нечая Брацлавського

Й на козацькі чуби.

Ой ударив в котли довбуш

Народу скликає;

Козаченьків хмара-хмара,

Наче море грає,

Наче море червонеє

Клекотить, шумує.

Загриміло, задудніло

Крутими ярами,

Поставали козаченьки

До кола рядами.

Поставали раду радить,

Гетьмана не мають.

Поставали, загриміли:

„Нечая, Нечая!

Всю надію лиш на тебе

Нарід полягає.

Ти за ёго уступався

При лихій годині,

Будь же, Батьку наш, гетьманом

Цілій Україні!“

Вийшов Нечай серед ради,

Низько уклонився,

На старшину, товариство

Мило подивився.

„Браття мої, товариші,

Друзя мої милі

И шановна громадонько!

Не моя то сила

Всім козацтвом кермувати.

Ми гетьмана маєм

У Чигрині, у козачім.

Той най провожає

Вас, ви друзі, товариші

И брати по долі;

Я полковник, я підданий

Гетьманській волі.

В Чигрин лучче до гетьмана

Послів посилаймо

И від ёго оборони
 И правди бажаймо.
 Пригадаймо' му присягу...
 Як то не поможе,
 То тоді, ви друзі мої,
 Враз во имя Боже
 Підем волі батьківської
 Від Ляхів добути,
 З замученого народу
 Окови стягнути.“
 — „Добре, славно, наш Нечаю!“
 Козаки скричали
 Свої послы козацькїи
 В Чигирин післали.

III.

„Об тїм не знали ні сотники
 Ні отамани курїнні, ні полковники,
 Тїлько Бог святий знає,
 Що Хмельницький думає-гадає.“
Народня дума.

Густа мрака Чигирин криє,
 В байраці щезла вже луна,
 Зїроньки наче світло гаснуть,
 Сонце у степу вже вирина.
 Коли так зїйдеш України
 Сонце величнейє, скажи,
 Чи вже ніколи не дїждати
 Тої щасливої пори?
 Підходить сонце, ясні лучї
 На Чигирин спали, аж горить;
 У замку козацькїи наш Богдан
 Щось ся понурив, лиш сидить,
 Думку думає, Бог 'го знає,
 Що 'му роїтьєся в голові,
 Видно по чертах, оці, бровах,
 Що заняли го мисли злі.

У світлицю Нечаєві
 Послы уступили,
 Перед Богданом Хмельницькїи
 Низько ся вклонили
 И жадають від гетьмана
 Словами різкими
 Оборони против Ляхів,
 Бо вже нарід гине
 Під їх лютим опїкуньством,
 Бо злидні настали,

Відколи знов на Україну
 Ляхи повертали.
 Похитав лиш український
 Гетьман головою:
 „А знаю ж я, бідна черне,
 Що робить с тобою?
 Сорок тисяч у реєстер
 Лиш вільно приймати.“
 — „Так ти, пане наш, гетьмане,
 Хочеш покидати
 Тих, що волю боронили,
 Покотом лягали,
 За батьківську святу волю
 Свої чуби клали....
 Так то виступаєш, батьку,
 За тих, що с тобою
 Добували святу волю
 У кривавім бою
 Під Зборовом, під Корсунем,
 Жовтими водами?
 Ой лишив ти всё козацтво
 Наче сиротами,
 Передав ти нас мостивим
 Панама та поталу
 И копаєш під козацтвом
 Чорний гріб помалу.
 Чи сліпий ти, що не бачиш,
 Як тебе здурити
 Ляхи хочуть, щоб потому
 Могли и згубити?
 Все ласками тебе дурять,
 Та усе приймаєш
 И глумиться над народом
 Ще ім допомагаєш.
 Догадайся: вони хочуть
 Тебе розъєднати
 Из вірними козаками,
 Щоби панувати
 Могли, батьку, на Україні...
 Поступай, як хочеш,
 Оставай в неволі,
 А ми сѣи ночи
 Виберемо в нашій раді
 Другого гетьмана —
 Бо ість нас аж до живого
 Та доля погана.“

„Хто козаком бути хоче,
 Козаком най буде,

Не бороню я нікому,
 Ви всі вільні люде!...“
 Так Богдан сказав післанцям,
 Всі ся уклонили
 Перед батьком и небаром
 Чигрин опустили.

Поїхав у Київ пан Богдан Хмельницький,
 Щоб трактат Зборівський там переміняв,
 З Кісілём він радив, про волю народу
 Щирим вірним словом він ся впоминав.
 Та годі 'му було реєстер збільшити.
 „Що с тамтими зроблю, вони мене вбють
 И на вас повстануть наче чорна хмара,
 Вони лиш нагоди у байраці ждуть.“
 Так казав Хмельницький, тяжко зажурившись;
 Бачив він зловіщі, лихі знамена,
 Бачив, що вже годі народу терпіти,
 Що вже закипіла Україна уся...

А Мостиві то не бачать,
 Гуляють, пирують, —
 Не впекло ще до живого,
 Ще день бенкетують,
 И не сниться небожатам,
 Що чернь ся збудила,
 Всі роспуття крутоярі,
 Мов галич покрила.
 Из чужої вони праці
 Бенькети справляють....
 Мовчи серце, не трівож їх,
 Най ще погуляють.

* * *

*

В Переяславі задзвонено
 И у сурми затрублено,
 Там до ради поставали,
 В реєстер ся записали
 Триста тисяч людей гожих,
 Молодецьких, голомових.
 Де свитає рано зоря,
 Від Дністра и аж від моря
 Посходились, позлітали,
 Щоб враз ярма поскидали
 Запорожці и Низовці
 Нині всі лиш реєстровці.
 Козачества хмара, сила
 Переяслав весь покрили
 Схамени ся, пане Ляше
 Бо козацтго в руки пляще

И каже: „По Случ усе наше!“
 А як зачне гульню свою
 И ударить в булат-зброю
 Як ратищем ме орати,
 Трупом поле засівати,
 То за пізно буде, Ляше.
 Слухай! козак в руки пляще,
 Переяслав молодіе,
 Під коником трава мліє.
 Схаменися, схаменися,
 Бо настигне зла година
 И дивгнеться вся Україна
 И козацтво, наче море,
 Розіграєсь. Скали й гори
 Стрепенуться. Схаменися
 И до Бога помолися.

IV.

„И гинучи свою правду
 Кровю записали.“

II. Куліш.

Мов джмілі ті шумить ляцька шляхта
 Бунти, бучі хоче згамувати;
 На що шляхті хлопа-хлібороба,
 Коли над ним годі панувати!
 Калиновський из кварцяним військом
 На Україну шляхом поспішає,
 Бунтовників люто укарати,
 Усмирити Нечая думає.

Чи то вірли, чи сизі соколи
 В чистім степу так крільми збивають,
 Чи в далекий та незнаний прій
 Сивопері журавлі літають?
 То Данило Нечай є козаками
 Шляхом-степом иде-поспішає
 З завзятими сивими чубами
 Раз вже з Ляхом погулять думає.
 Хочє кривду людську відометити
 И хліб за хліб Ляхам заплатити.
 Шаблюкою думає дістати
 То, що Ляхи обіцяли дати
 И не дали... Бач козачу волю
 Відобрать думає, а недолю
 На них кинуть, щоб и вони знали,
 Як то люде у ярмі стогнали.
 Ой веде він діточок чубатих
 Харцизяків, Низовців завзятих

Та на танець, щоби погуляти,
 Свого лицарства не забувати.
 Сонечко склонилось, наче в Дніпр потало,
 Вони поспішають, луна вигляда
 Серпом из за хмари, мов на Дніпрі чайка,
 З гори холодочком вітер провіва,
 Густи тумани землю устеляють
 Мов коверцем сивим проспять козакам;
 Тихо до окола, хіба лиш застогне
 Бугай у осоці над ставочком там.

Тихо всім простором,
 Лиш під копитами
 Сивий степ дунить.

Кургани дрімають,
 Хіба лиш пташина
 Злякана козацтвом
 С тернини злетить.

Де-де зірки сяють —
 То козачі душі,
 Що лягли за правду
 За волю святу.

V.

В той час була честь и слава
 Військова справа!
 Сама себе на сміх не давала
 Неприятеля під ноги топтала.

Дума народня.

Місяць мріє; — червоніє,
 Горить Україна,
 И Поділе пламеніє,
 Всі замки — руїна...
 Ой ті замки — де кувались
 Для люду кайдани,
 Всі запались; від пожару
 И Буг стогне, вiane —
 Всі дворища шляхоцькні
 Ясно пламеніють —
 Огніними косцёлами
 Небо освічають...
 Від такого світла зорі
 Тануть и згасають...
 Манівцями Лях из Жидом
 В Польщу утікає,
 А козацтво всі їх сліди
 Кровю підливає.
 Закипіла Україна
 И по всім Подолі —

Утікають орендарі
 Й шляхта — босі, голі.
 Бенькетують Нечаївці,
 Нема що казати,
 Аж під Баром зупинились
 Коні попасати.

Ой під Баром Нечаївці
 Табор розіклали,
 Від кривавої роботи
 Чуби спочивали.
 Ой під Баром на Подолі
 Рув річка маленька
 Біля неї и діброва
 Густа зелененька.
 А на дубах на гілстих
 Грубих и столітніх
 Висять трупи шляхоцькні
 Речепосполиті.
 Чорний ворон надлітає,
 Похорон справляє,
 Ключе з лоба згаслі очі,
 Краче и искає.
 Калиновського післанці
 З гілем подружились, —
 На такеє козацькая
 Рада осудила.
 Уже другий раз не скажуть,
 Щоб домів вертали
 Нечаївці, бо від Хмеля
 Вони лист дістали,
 Де він каже, що не вільно
 Їм бунт починати;
 Тепер з гілем конаристим
 Можуть розмавляти.
 Ой від Бару до Красного
 Знакома дорога,
 Спіткалася з гіркім лихом
 Там шляхта небога,
 Свої сліди козачество
 Кровію писало,
 А згарища повідали,
 Де воно минало.
 Ой не ліпше було, Ляше,
 Нарід шанувати,
 Ніж від ёго таку кару
 И муку приймати?
 У соболях, адамашках
 Вони поспішають

Крутояром, манівцями
 Бігцем утікають...
 Мостивії пани-шляхта
 И жид пелехатий,
 Погубили и патинки
 И борухи богаті.

VI.

Ой поставив козак Нечай
 Три сторожі в місті,
 А сам пішов до кумоньки
 Шуки - риби їсти!

Думи народня.

Згамувались аж у Краснім,
 Та в самі мясниці.
 Добре справлять у пору ту
 Гучні вечерниці!
 Тутка й кума Нечаева
 Собі пробуває,
 Цокотуха — вона чубів
 Втішно привітає...
 „Тут спочинем, друзі мої,
 Шпаченько не ляже,
 Він остався в Ворошівцях
 На сторожі й скаже,
 Коли нам до зброї взятись,
 Коли пир зачати.
 Ходім братіки курінні
 До куми гуляти!
 И у Краснім на сторожі
 Стоїть хлопців много,
 Там поставив я и Гинду,
 Козака старого;
 Як ворог ся ме зближати,
 Має знак нам дати,
 Щоб гострою шabelькою
 Гостей привітати.“
 Говорив так Нечай сивий,
 Усі ся склонили —
 Загриміли: „жий Нечаю!“
 З усієї сили.

У тім Краснім радість, втіха
 И кінця не має,
 Все козацтво веселиться,
 Гуляє, співає,
 А що завтра з ними буде,
 Бог хіба сам знає...
 Бенькетує козацество
 Гуляє-гуляє....

. Ой у куми Нечаєві
Хата на помості,
Привітали там дніпрові
Миленькі гості.“

Дума народил.

Ой у куми Нечаєві
Кедровая хата,
Там гуляють Нечаївці,
Наче орленята,
Викругасом, вихилясом,
Наш Нечай гуляє,
Підківками креше, дзвонить,
Землі не сягає.
„Кумко, любко и голубко,
Дай коряк у руки,
Було тяжко, було важко
Нам всім до роспуки.
Дай напитись, щоб святая
Воленька настала,
Щоб зганули вороженьки,
Щоб кривда пропала!
Грай кобзарю нехай наше
Лихо усміхнеться.“ —
Старий шкварить аж світлиця
У углах трясеться.

„Кумко, любко и голубко
Потривай, погуляй,
Купить тобі черевички
Сивоусе, наш Нечай!
Черевички сапjanові
За рубля, за рубля,
Ніхто з світа так не губить
Як кума, як кума.
Купить тобі и намисто
Золоте, золоте,
Подаруй, му твое серце
Молоде, молоде“...

„Гарно граєш, Лукіяне,
Стривай, сивий брате,
Заслужив вже, кумко-любко,
Коряк в руку дати,
Підлий горло, кобзарику
Ушквар ще одної,
Щоб и душа усміхнулась
В куми молоді.“

„Ой у нашій хаті
Усі пелехаті,
Лишень тота гладка,

Котра наша матка,
 Лиш тота хороша,
 Котра повна гроша,
 Лиш тота пишна,
 Що має кума.
 Ой внадився журавель
 Та до наших конопель,
 Журавель зубатий,
 И довгоносатий,
 А я тому журавлю
 Бучком ноги відломлю
 Нехай він коноплі
 Не толоче мині!
 Хведоре, Хведоре
 Не дивися так з гори
 И до мене ся горни
 До куми, до куми.
 И зо мною потанцюй,
 Твое серце подаруй!
 Ой на горі монастир
 Не побит, повен дір
 Там гуляли комарі —
 И пишнокрилі мотилі —
 А свекруха була муха,
 А бояр сам комарь
 А музика чвірінок,
 Лиш біда, що борзо скочив
 У траву, у траву
 И оставив молоду.
 У городі бурак, пастернак,
 Ой унадився козак
 В чужу гречку ити,
 А куди, до куми.
 Ой кум кумі рад,
 Та завів куму в сад,
 Се кумонько виноград,
 А я тобі рад, рад.
 Коровід, лобода
 Чня тільки молода
 Чи дякова, чи попова,
 Ой чи наша мужикова.
 Ой гоц! гоцака,
 Молодая кума,
 И хороша чорнява,
 Цокотуха ласкава.
 Зеленіе пастернак
 Молодіє наш козак,
 Бо кума молода
 Румяна як ягода

И білява и русява
 Милостива и ласкава,
 И приемна, люба, мила
 Говірлива, жартоблива
 И русява и ласкава,
 Кобза стара и дірава,
 И гуде и бренить, —
 Нема житя милійшого
 Як в куми, як в куми,
 Гоц, гоц, иха, ха!
 Гарно славно, Лукіане,
 Их, ха, иха, ха...
 Така воля, така доля
 В Запорозця, козака!

Тим часом Шпаценка кварціні драгони
 Густо облітали, мов круки ворони,
 Як падаць зачують... Всіх у пень стинали,
 До красного міста нишком посіщали,
 Там їх Калиновський у байраці ждав.
 Про се Нечаївці и слова не знають
 По Краснім - місточку співають, гуляють,
 Ім навіть не сниться, на ум не приходить,
 Що злая фортуна и лихо приходить.

VII.

„Ту кроваваго вина не
 доста; ту пирь доконча-
 ша храбри Руєичи: сва-
 ты попоша, а сами по-
 легоща за землю Русь-
 кую.“

Слово о полку Игоря.

Дозбігалось все козацтво
 С Красного и з гаю
 И гукнули на весь голос;
 „Втікаймо, Нечаю,
 Идуть Ляхи на три шляхи
 И бряцать шаблями,
 Калиновський попереду,
 Лихо буде з нами!“
 Устав Нечай, похились:
 „Що я? — утікати? —
 Свою славу козацькую
 Під ноги топтати?
 То не зроблю товариші“...
 „Ох батку Нечаю,
 Держи коня, держи в сідлі
 До свого звичаю,

Держи шаблю свою славу,
 Да під опанчою,
 Бо буде якеєсь лихо,
 Нечаю, с тобою...
 Тебе Дяхи порубають
 У ясній світлиці,
 Та не чуєш як вже містом
 Гримлять гаківниці? "...
 „То козацтво по містечку
 Гуляє, гуляє —
 Може в поміч вже й Татарин
 До нас поспішає“...
 „Що не наші, — те зобачиш!
 Глянь лиш у квартиру:
 Звиваються вже драгони
 В куми на подвірю.“
 А як стали вже сторожу
 У дверях рубати,
 Став тверезий наш полковник,
 Крикнув коня дати.
 Шаблі бряцать, цівки гримлять,
 Гармати басують,
 Шляхом много полягало,
 Заснули, не чують
 Тотих громів безчисленних
 А ще більше в крові
 Валяються, мов в осени
 Жовтий лист в діброві.
 Без спочинку серед ринку
 Ратища гуляють,
 Базар в Краснім козарлюги
 Кровю поливають,
 Від пожару сади сохнуть,
 Дим клубом ся носить,
 Оден кличе, другий стогне,
 А третій голосить...
 Запалало ясно місто,
 Аж небо горіло,
 Всюди, всюди лачно, страшно,
 Кровю закипіло,
 И місяцеві від пожару
 Відай душно стало,
 Десь сховався. А козацтво
 Сильно наступало.

Ой цофнулися драгони,
 Пятам дали знати,
 Хоть вже мало кому було
 З міста утікати.

Ой у Краснім лютий празник, —
 О півночі дзвонять,
 Нечаївці з міста Ляхів
 В чисте поле гонять,
 Утікачам ще гостинця
 З густа посадають
 Жнуть и косять и все в куши
 Шанцями складають.

Що то в місті за вистріли
 Так грімко гукнули, —
 Козаковського кварцянї
 У місто бухнули.
 Лицарями змикаючи
 Разом поставали,
 Два вогні на Нечаївців
 С пушок посилали.
 Ой лихую Нечаївці
 Дізнали годину,
 Як їх взяло Ляцьке військо
 В саму середину.
 Іх лиш жменя, а кварцяних,
 Як піску дрібного,
 Десять Ляхів стало против
 Козака одного.
 Боронились, відбивались,
 Що хвилі меншили,
 Вражі Ляхи їх як оси
 Гурмою присіли.
 Вже й Ничипір, асаула,
 Поляг головою,
 Вже и Тихон, брат Нечая,
 Одною рукою
 Ляшим трупом шлях встиляє.
 Наш Нечай махає,
 Шабелькою вогню креше
 И кров проливає,
 Та все трупи шляхецькі
 Складає рядами;
 Сюди гляне, туди гляне
 Тече кров ріками...
 Сто ран ёго уже криє,
 Вся твар посічена,
 Він ся боре и лютує,
 Все за Україну,
 Вже и руку відотили,
 Він другов махає
 И ще словом безнадійних
 Другів загриває:

„Не давайте, товариші,
 Лучче умерати
 В борбі лютій, ніж в неволі
 Долю проклинати.“

Спотикнувся кінь Нечаїв,
 Упав на коліно,
 Повалився сивий Нечай,
 Мов в лісі поліно.
 Стріла вража козачі
 Провертіла груди,
 Вже другого Нечаєнка
 На світі не буде.
 Вмираючи боронився
 Та сили не стало,
 Мов в праведника святого
 Око, му згасало.

VIII.

Полягдз козацька, молодецька голова,
 Як од вітру у степу трава!
 Слава не вмере не поляже,
 Рицарство козацьке всякому росгаже.
Дума народил

На ратища поламані
 Нечая поклали
 И до замку високого
 Сумно поспішали,
 И рясними козаченьки
 Слізми го зросили
 „Не лишай нас сиротами,
 Нечаю наш милий!“
 „Не ма діти звідки жити,
 Сто ран да на мині;
 Уклоніться мой нєнці
 Дорогій єдиній, —
 Нєхай вона та не плаче,
 Бо вже не виплаче,
 Бо над сином, над Нечаєм,
 Чорний ворон краче.
 Скажїть, що я ожєнївся,
 Що моя милєнька —
 Могилочка-муравочка
 В полі зеленєнька...
 Скажїть, що я вже не прїйду
 До нєньки в гостину.
 Не потїшу вже нїколи
 Милую родину.

Бо тут моя доля
 Високая могилочка
 Серед степу, поля.
 Уклоніться и жіночі
 Дорогій подрузі
 Та розважте безталанну
 У великій тузі.
 Най за мене Бога молить,
 Щоб душа спочила,
 И про любу Україну,
 Щоб вона молилась...
 И ви, друзі мої вірні,
 Товариші мої,
 Бувайте ми вже здорові,
 Від пригоди злої
 Боронь Боже... а Ляхові
 Да не довіряйте
 И про матір козацькую,
 Україну, дбайте.
 Добувайте правди, волі,
 Ляхам не служіте,
 Ви всі козацького роду,
 Гордокрилі діти.
 И дивіться, щоби ворог
 Не глумивсь над вами
 И за мене помоліться“... —
 Залився слёзами,
 Ще раз шепнув: „Україно
 Бувай ми здорова“...
 И на віки задрімала
 Голова небога.
 Ще раз груди ся здоймили
 И все ся минуло —
 Нечаєве бистре око
 На віки заснуло.
 Ой тугою стещи стогнуть,
 Козаки ридають,
 А тополі, наче в^двое
 З жалю ся згинають.
 „Хто нам у лихий годині
 У пригоді стане?
 Хто порадить?“ Все козацтво
 В плачу, з жалю вяне.
 Грішне тіло Нечаєве
 Слізми умивали
 И в сорочку шовковую
 Батька уберали,
 Китайкою червоною
 Личко му укрили

Жалібненьку, сумовиту
 Пісню голосили.
 Серед граду стріл калених
 Вони батька свого
 Понесли в великім жалю
 До храму святого. —
 Священики, дякони
 Похорон співають,
 А козацтво китайкою
 Слѣзи утирає.
 Священики панахиду
 Співали, кадили,
 А по душі у послідне
 Козаки дзвонили
 Шабельками, вистрілами —
 То козаці дзвони!...
 Гаснуть зорі, сонце сходить
 Хмарами ворони
 Криють Красне, но и сонце
 В хмару ся сховало
 Щоби крові, сліз и стонів,
 Воно не видало.

IX.

„Галас, сурми, стон побитих,
 Брязкотня мечами,
 Стук таранів, дим пожарний.
 Чорними смугами.“

М. Костомарів.

У краснівськім замку
 Велика трівога,
 Старі чуби сціпиніли,
 Вздихають до Бога.
 У краснівськім замку
 Нужда, голод всюди
 И надії уже бракло
 Нечаєвим людям.
 На всі боки Ляхи
 Замок обступили,
 Так їх густо, що и мушку
 Та не пропустили б.
 Таранами грубі
 Розваляють брами.
 „Зараз, зараз кінець буде
 Козаки из вами!“
 А чуби погибель
 Шлють на них из валу

Та не спірно — вже охляли
 И слабнуть помало.
 Три добі вже бються
 И в ночі и в днину,
 Но вже бачать, що надходить
 Остатня година.
 Козаків лиш жменя
 Дяхів сила, сила,
 Чому з батьком передвчера
 Жизні не скінчила? —
 З голоду зомліли,
 Вже глузду не стало
 Гаврагинському й Кравченку —
 Ой усе пропало.
 Послабли, зомліли,
 Сили опускають,
 Три добі вже насущного
 Хліба не видають.
 Що тутка робити,
 Чи ся піддавати?
 Чи начею в очерети,
 В багна утікати?
 Котли зашуміли,
 Зійшлис я до ради. —
 „Як так далі, братці, буде
 То усі пропадем.
 Нам підмоги треба,
 Сором, щоб глумився
 Враг над нами, надав муки
 И грізно лютився.
 Ой Кравченку, брате,
 Нема що чекати
 Иди в степи, луги, бори
 Підмоги шукати.“
 Кравченко вклонився
 Перед старшиною
 Пішов помочи шукати.
 „Гей братя за мною!“
 Загорлав Кравченко.
 Козаки втікають,
 Над озером, над глибоким
 Дяхи доганяють
 Козацтва остаток;
 Шаблі заблицали
 И цівочки семипяді
 Грімко залищали.
 Шумять очерети,
 Земля застогнала,
 Знов завзята до роспуки

Борба розгулялась,
 Знов тріщать ратица,
 Знов валяться труши,
 Знов кварцянї с козаками
 Спіткались до купи.
 Кварцяного війска
 Чимало упало,
 По озері, по замерзлім
 Толуви качались.
 Загибло козацтва
 На озері много
 Клює чорний ворон очі
 Вже й Гінди старого.
 Розлютились Дяхи,
 Труши кавалкують,
 Над вмераючим козацтвом,
 Мов звірі лютують.
 На списи ветромили
 Голови криваві
 И гуляють по озері
 Вороги лукаві.
 „Отак тобі треба,
 Ти собача віро,
 So to znasz z Lachem hulać
 Poznasz ty dopiero!“...

Біля церкви шабелькѣми
 Козаки копають
 Домовину для Нечая,
 А в церкві співають
 Священики, диякони
 „Упокій с святими“ —
 И не бачать, що вже Ляхи
 В церкві меже ними
 Кров козачу проливають,
 Не бояться Бога. —
 Ой від крові червоніє
 Церков від порога
 До престолу... що козаки
 Молили, благали,
 Щоб хоть батка-Нечаєнка
 Поховати дали.
 Злата, срібла обіцяли —
 То все Лях не чує...
 Не боїться в церкві Бога
 Илле кров, лютує...
 Не хотіли вражі Ляхи
 Срібла, злата брати,
 А волли Нечаєнка

В мак дрібний сікати...
 Все козацтво змордували —
 На куні зрубали.
 Шматковали Нечаєве
 Тіло и кидали
 По озері, щоб ворони
 Кости розносили,
 Щоб над грішним сіроманці,
 Вовки голосили!
 Три добі ще у тім Краснім
 Гуляли кварцянї,
 Валялися по озері
 Каліки-міщане,
 Все спалили, знівечили,
 Все изруйнували
 Під Шароград четвертої
 Днини поспішали.

X.

..... домовина
 Розвалитця — а с під неї
 Ветане Україна
 — И роввіє тьму неволі,
 Світ правди засвітить
 И помолятця на волі
 Невольничі діти.

Шевченко.

Конець греблі шумять верби

Там в гаї, в долині,
 Не кує то зазулечка
 Сиза на калині,
 То рідная Нечаєва
 Матір так заводить:
 „Чому, сину, не вертаєш,
 Чому не приходиш
 До ненечки, до рідної,
 Що тебе родила,
 Над тобою роспадалась,
 До церкви носила,
 А осталась як у полі
 Сухая билина.
 Узявесь з собов Нечаю
 И меншого сина...

Може оба там загинли?
 А я ся остала,
 Щоб на старість гірку долю
 Кляла, проклинала...
 Ви забули стару нььку,
 Рідні мої діти. —
 Коби сила, милий Боже,

До них полетіти
 Й звідати, як ся мають,
 Чи шаблями грають,
 Чи в могилі на рідную
 Матір забувають; —
 Як знайшлибим їх живими,
 То бим хоронила
 Їх як ангел, як загибли
 То бим положила
 Й свою сиву головоньку
 Коло діток моїх.
 Щоб збудив нас голос Божий
 На суд усіх троїх.
 Відки же вас визирати
 Діти, чи из сходу,
 Чи з заходу... відки діти
 Вернете с походу?
 Чи вас літом виглядати,
 Діти, чи зімою,
 Чим вкриється ваша стежка —
 Снігом, чи травою?
 Чи вже може пісок жовтий
 Ість козачі очи —
 З великого жалю серце
 Минутися хоче.
 Серце сохне, душа ние
 Ох за вами, діти...
 Дай, Господи, крила ненці
 Щоб могла злетіти,
 Відвідати діти свої
 Сизі орленята! "...
 Слєзи блисли й до молитви
 Склала рученята.
 Зорі світять, мрака стелесь.
 Білолиций мріє.
 Шумить явір, верболози,
 З долу вітер віє, —
 На мураві кучерявій
 Кобзар в кобзу грає
 Й такую тужну думу
 Понуро співає:

„Ой над Красним, над місточком
 Сиз-орел лігає,
 На озеро поглядає, —
 Квилить — проквилляє,
 Що на тому та озері
 Нечай потопає.
 Посічений, порубаний

В фалі поринає,
 До козацтва-товариства
 С тиха промовляє:
 „Гей друзі-молодці,
 Козаки-Запорозці,
 Ой добре ви дбайте,
 Волок закидайте,
 Мене козаченька молодого витягайте,
 Ворону чорному,
 Собаці голодному,
 Ляхови завзятому
 На поталу не давайте!“

То козаки тее зачували,
 На озеро широкее волок закидали,
 Нечаяве біле тіло порубане, посікане
 З води витягали.

З мушкетів не гримають
 И в сурми не грають,
 До церкви святої, Божого храму поспішають,
 За Нечаявим козацьким тілом
 Ворон-кониченько поступає,
 Смутно він ся має — голову хилє,
 Неначе плаче, поступає...

А з захід сонця не вітри буйні повівають,
 Не чорні хмари навівають,
 Не бісурмани — Ляхи налітають,
 Козаченьків у пень рубають,
 До містечка Берестечка поспішають,
 Велику скалу — білий камінь ламають,
 Перед козаками козацьке Нечаяве тіло и коня ховають,
 Муром мурують, засклепляють...

Застогнала Україна,
 И Січ язжурилась
 И козацтво-товариство
 Голову схилило.

Україно не журись
 Козацька Січ не плач:
 Правда, правда не лягла —
 Нечаява козацька голова.

У Краснім, у місті на риночку
 Слава не вмере, не поляже!

Буде слава славна
 Поміж козаками,
 Поміж друзями,
 Поміж лицярами,

Лицарство козацьке всякому розкаже;
 Настане той час и та година

Ворон-кониченько заірже,
 Скалу копитами розіб'є,
 Нечай козаченько вийде,
 Огненим мечем правди замахне.

И Ляхам-ворогам
 По селам и містам
 Кара розлиєсь ;
 И воскресне Україна,
 Вона встане,
 Світлом правди засіє
 На многі літа
 До кінця віка! *)

Минув хутір кобзар сивий,
 Сховався у лузі —
 Лишив неньку Нечасву
 У смутку и тузі.

27 Цвітня — 10 Мая
 1868 р.

*) Ся пісня основана на переказі народнім записанім в Тернопільщині.

2002

520811

B 231
B 231

1986 1991